

Araştırma Makalesi / Research Article

Türkiye’de Siyasal Ahlak/Etik Tartışmaları: Siyasal Partilerin Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme

Kaan Akman¹

Öz

Türkiye’de siyasette etik ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelerin uygulanmasına yönelik kurumların oluşturulması talepleri yolsuzluk gibi siyasal ve yönetsel alanda ortaya çıkan krizler ile gündeme gelmiştir. Fakat bu gerekçelerle yükselen siyaset-ahlak/etik ilişkisine yönelik tartışmaların kökeni felsefi ve siyasi düşünce tarihine uzanmaktadır. Bu kapsamda makalede ilk olarak düşünce tarihindeki bu tartışmaların genel özellikleri açıklanmış, ahlak ve etik kavramları tanımlanmış, siyasal ahlak ve siyasal etik olguları arasındaki farklar tespit edilmiştir. Makalenin amacı, Türkiye’de siyasal partilerin siyaset-ahlak/etik ilişkisine yönelik yaklaşımlarını incelemektir. Bu ilişkinin anlaşılabilmesi için siyasal partilerin tüzük, program, teşkilat yapıları ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sundukları kanun teklifleri çözümleme birimi olarak seçilmiştir. Çalışmada Türkiye’de siyaset-ahlak/etik ilişkisinin *kodlaştırma-yasallaştırma* boyutuyla ele alındığı, başta yolsuzluk olmak üzere siyasal yozlaşma olgusu çerçevesinde meselenin değerlendirildiği, konunun siyasal partiler arasındaki rekabetin bir parçası olduğu, etik kodların parti içi disiplinin sağlanmasında birer kurallar listesine dönüştüğü ve partilerin meclise sundukları kanun tekliflerine bu anlayışın yansıtıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Etik, Ahlak, Türkiye, Siyasal Parti.

Political Morality/Ethics Discussions in Türkiye: A Study on The Approaches of Political Parties

Abstract

In Türkiye, the demands for the determination of ethical principles in politics and the establishment of institutions for the implementation of these principles have come to the agenda with crises that have emerged in the political and administrative fields such as corruption. However, the origin of the discussions on the politics-morality/ethics relationship that have risen with these reasons extends to the history of philosophical and political thought. In this context, the article first explains the general characteristics of these discussions in the history of thought, defines the concepts of morality and ethics, and identifies the differences between the concepts of political morality and political ethics. The article aims to evaluate the approaches of political parties in Türkiye to the politics-morality/ethics relationship. To understand this relationship, the statutes, programs, organizational structures of political parties, and the bills they submit to the Turkish Grand National Assembly have been selected as the unit of analysis. The study concluded that the politics-morality/ethics relationship in Turkey is addressed in terms of *codification-legalization*, the issue is evaluated within the framework of the phenomenon of political corruption, especially corruption, its subject is a part of the competition between political parties, ethical codes have become a list of rules in ensuring discipline within the party, and this understanding is reflected in the bills submitted by the parties to the parliament.

Keywords: Politics, Ethics, Morality, Türkiye, Political Party.

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yönetim Bilimleri ABD, k.akman@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0006-9719-3364>

Atıf/Cite as: Akman, K. (2024) Türkiye’de siyasal ahlak/etik tartışmaları: Siyasal partilerin yaklaşımları üzerine bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2024, 42 (2), 165-188.

GİRİŞ

Bu makalenin konusu Türkiye’de siyasal partilerin siyaset ve ahlak/etik ilişkisine yaklaşımıdır. Felsefi, hukuki ve ideolojik bir boyutu bulunan bu ilişkinin açıklanmasında öncelikle siyasal ahlak ve siyasal etik kavramı tanımlanmıştır. Çalışmanın temel varsayımı, etik ve ahlak kavramlarının birbirlerinden farklı olduğudur. Fakat alanyazındaki durumdan kaynaklı olarak, çalışma boyunca “ahlak/etik” şeklinde bir kullanım tercih edilmiştir.¹ Türkçe alanyazındaki birçok çalışmada siyaset ve ahlak/etik ilişkisi sorgulanmıştır (Bahadır ve Yılmaz, 2022; Bilge, 2012; Bulut, 2007; Dursun, 2005; Özmen, 2022; Yılmaz, 2022; Yüksel, 2010). Siyasal ahlâk/etik ile ilgili çalışmaların bibliyometrik analizini yapan Şimşek ve Nalbant (2023)’a göre bu çalışmalarda siyaset-ahlak/etik ilişkisi çoğunlukla felsefi düzlemde ele alınmamıştır.

Türkçe alanyazında Türkiye’deki siyasal partilerin ahlak/etik olgularına yaklaşımını inceleyen sınırlı sayıda çalışma vardır. Örneğin, Bulut (2007) Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulan kanun tekliflerini hukuki boyutları ile incelemiş ve siyasi etik komisyonu üzerinde durmuştur. Demir ve Altınbaş-Umut (2023) ise Türkiye’de mecliste grubu bulunan siyasal partilerin etik karnelerini değerlendirmiştir. Söz konusu makalede siyasal partilerin 2015, 2018 ve 2023 yıllarındaki seçim beyannamelerinin içerik analizini yapan yazarlar, partilerin siyasal etik konusunu parti disiplinini koruma amaçlı kurulan etik kurullar ile ele aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Bu makalede, siyaset-ahlak/etik ilişkisinin doğasına yönelik mevcut yaklaşımları tartışmaya açmak veya yeni bir yaklaşım önermek hedeflenmemiştir. Bu doğrultuda çalışmada siyaset ve ahlak/etik ilişkisine yönelik Aristoteles, Farabi, Machiavelli ve Weber gibi farklı düşünürlerin görüşleri temel hatları ile değerlendirilmiştir. Çalışmada asıl odaklanılan konu Türkiye’de siyasal partilerin ahlak ve etik olgularına yaklaşımıdır. Bu makalenin diğer çalışmalardan temel farkı, siyasal partilerin siyaset ve ahlak/etik konusuna yaklaşımını yalnızca kanun teklifleri üzerinden incelememesidir. Araştırmada kanun teklifleri ile birlikte partilerin program, tüzük ve teşkilat yapıları da kapsama alınmıştır. Çalışmanın temel sınırlılığı ise siyasal partilerin siyasal ahlak/etik yaklaşımının metinsel verilerden hareketle analiz edilmesidir. Dolayısıyla siyasal partilerin konu hakkındaki söylemleri çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Makalede kamu ve özel sektörde oluşturulmuş etik ilkeler yerine siyasal partilerin ahlak/etik meselesine yaklaşımı iki çözümlene birimi üzerinden incelenmiştir. Bu birimlerden ilki siyasal partilerin sosyal, siyasal ve ekonomik alanlardaki amaçlarının ve eylem planlarının yer aldığı politika belgeleri (tüzük ve parti programı) ve örgütsel yapılarıdır. Bu belgeler ve yapılar hakkındaki bilgilere siyasal partilerin internet sitelerinden erişilmiştir. Türkiye’de siyasal ahlak/etik kanunlar ile düzenlenebilecek bir alan olarak değerlendirilmekte, konu yozlaşma ve yolsuzluk kapsamında siyasal partiler arasında rekabetin bir parçası olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın ikinci çözümlene birimi siyasal partilerin ahlak/etik konusunda TBMM’ye verdikleri kanun teklifleridir. İkinci birimdeki bilgilere TBMM’nin kanun teklifleri veri tabanında tarama yapılarak erişilmiştir. Kanun teklifleri taraması TBMM’nin 20. yasama döneminden (8 Ocak 1996-25 Mart 1999) itibaren başlatılmıştır.

1. KAVRAMLAR ÜZERİNE: SİYASAL AHLAK VE SİYASAL ETİK

Etik ve ahlak kavramları etimolojik açıdan incelendiğinde ahlak, Arapçada *hulk* kelimesinin çoğulu olan *huy* anlamına gelmektedir. Bu bağlamda kavram töre, gelenek, görenek, alışkanlık gibi anlamları içermektedir. İngilizcede *moral* sözcüğü ile karşılanan ahlak ise Özalp’in tanımıyla

“bir topluluğun belirli tarihsel süreç içerisinde oluşmuş geleneklerini, göreneklerini, alışkanlıklarını ve bunlardan türeyen norm ve değerlerini” ifade etmektedir (Özalp, 2020, s. 6). Özlem kavramı *“belli bir tarihsel dönemde toplumun yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren inanç, değer, norm, buyruk, yasak ve tasarımlar topluluğu ve ağı”* şeklinde tanımlamıştır (Özlem, 2004, s. 17). Farklı şekilde yapılan tanımlardan hareketle ahlaki kuralların kişiden kişiye veya toplumdaki topluma değiştiği görülmektedir. Bu değişim önemli olmakla birlikte geleneksel toplumlarda kişiler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde iyi ve kötünün, doğrunun ve yanlışın ayırt edilmesinde ahlaki kuralların ağırlığı büyüktür (Tauscher, 2020). Kişilerin hareket alanını sınırlandıran bu kurallar ile hangi eylemlerin yapılıp yapılmaması gerektiği belirlenmektedir (Akıncı, 2013).

Tanımlanması noktasında ahlak ile karıştırılan kavram etikdir. Etik, insanın toplumsal bir varlık olarak üzerinde düşünülme başlamasında birlikte ortaya çıkmış köklü bir düşün alanıdır. Bu düşün felsefenin gelişimiyle mutluluk, iyilik gibi farklı kavramlarla birlikte kullanılarak ele alınmıştır (Övgün ve Tosun, 2018). Bir felsefe disiplini olarak etik, Sayan’ın ifadesiyle felsefesi bakış açısıyla eylem ve değerlendirmeye ilişkin sorunları düşünmenin bir yöntemi olmuştur (Sayan, 2020). Özalp etiği, *“ahlakı sorgulanan bir nesneye dönüştüren, yapılan her eylemi bilinçle ilişkiye soktuğu ölçüde özneleşen bir özneyi gerektiren”* bir kavram olarak tanımlamış, etiği düşünce ağacı ile özdeşleştirmiştir (Özalp, 2020, s.1). Bauman etiğin işlevlerini, bizim ötekilere karşı tavırlarımıza ve ötekilerin de bize karşı tavırlarına kılavuzluk etmek şeklinde açıklamıştır (Bauman, 2011). Diğer yandan etik, insanların birbirleriyle ilişkilerinde, yöneten-yönetilen ve insan-doğa ilişkilerinde benimsenmiş mevcut değerlerin sorgulanmasını ve yeni değerlerin oluşmasını sağlamıştır. Etik tüm bu işlevleri bir buyurma etkinliğine dönüşmeden sorular üreterek yerine getirmektedir.

Felsefi açıdan etik düşüncesinin kökenleri M.Ö. 5. ve 6. yüzyılda Hint ve Çin felsefelerine ve İlkçağ Yunan felsefesine kadar uzanmaktadır (Atayman, 2011). Fakat felsefi bir disiplin olarak etiğin düşünülmesi doğrusal bir şekilde ilerlememiştir. Yakın dönemde etiğin felsefeden kopuşunda 1960 ve 1970’li yıllarda etiğin yönetsel ve örgütlenmeye dair bir mesele olarak görülmesi etkili olmuştur. 1980’li yıllardan itibaren ise birçok işletmede etik ilkelere yönelik kodlar hazırlanmıştır (Akıncı, 2013). Bu dönemde etiğin felsefeden kopuşunda özellikle meslek etiği düşüncesi üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü Platon’dan itibaren etik ve yönetim arasında kurulan sıkı bağ, meslek etiği ile birlikte büyük bir aşınmaya uğramıştır (Övgün ve Tosun, 2018). Böylece meslek etiğinin ortaya çıkmasıyla etik, indirgemeci bir yaklaşımla davranış kodları üzerinden düşünülen bir alana dönüşmüştür (Sayan, 2020). Etiğin felsefeden kopuşuna yönelik meslek etiği ile yaşanan sürecin benzeri siyaset ve etik ilişkisinde de görülmektedir. Bu nedenle siyaset ve etik arasındaki ilişkiyi sadece iki olgu kapsamında değerlendirmek yerine geniş düzlemde etik düşüncesinin yaşadığı kırılmalar ile bağlantı kurarak incelemek gerekmektedir.

Etik düşüncenin felsefi düzlemde değerlendirilmesinde yaşanan kopuşun yanında etik ve ahlak günümüzde git gide birbirleri yerine kullanılmaktadır. Kuçuradi (2003)’ye göre etik problemler, felsefenin başlangıcından itibaren filozofların ilgisini çekmiştir. Kuçuradi Evrensel İnsan Hakları Bildirgesini örnek vererek etik ilkelerin belgeler/kodlar halinde yazılı normlara dönüştürme çabalarının arttığını belirtmiştir. Fakat bu belgelerdeki normlar felsefi açıdan değerlendirilmemektedir. Bu doğrultuda Kuçuradi etik alanındaki iki gelişme üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki bio-medikal etik ve basın etiği ile başlayan meslek etiklerinin moda haline gelmesidir. Böylece birçok meslek ve hizmet alanını ilgilendiren etik kodlar oluşturulmuştur. Etik ile ilgili bir diğer gelişme postmodernizmin relativist yaklaşımı karşısında

global etikler oluşturma girişimleridir. Kuçuradi'ye göre bu gelişmelerin temel amacı etik alanda normlar belirlemektir. Evrensel etik arayışında kişilerin sahip oldukları ideolojileri, dinleri, kültürleri aşan bu normlar, meslek etikleri oluşturma sürecinde üzerinde uzlaşmış normlar haline gelmektedir. Kuçuradi tüm bu norm arayışlarının normların epistemolojik özellikleri dikkate alınmadan ilerlediğini vurgulamıştır (Kuçuradi, 2003).

Etik alanında yaşanan gelişmeleri postmodern etik yaklaşımı çerçevesinde değerlendiren Bauman ise günümüzde etik olanın yerini estetiğin aldığını, etiğin çürümüş olduğunu ve modern kısıtlamalara dönüştüğünü savunmuştur. Ona göre her şeyi kapsayan birleştirici bir etik dayatmasına karşı çıkan postmodern etik yaklaşımın temel tezi; kusursuz, evrensel ve sarsılmaz temellere sahip etik kodun hiçbir zaman bulunamayacağıdır (Bauman, 2011). Bauman modern etiği kendinden önceki etik anlayışlardan ayıran en önemli özelliğinin etik kodların yasaya dönüşmesi olduğunu belirtmiştir. Bu durum etiğin baskıcı ve tektipleştirici hale gelmesini ile sonuçlanmıştır. Bauman postmodern etikle, etiği yapı bozumuna sokarak insanın el konulmuş olan ahlaki kapasitesinin geri alınabileceğini ve böylece yaşamın yeniden ahlaklaştırılabileceğini ileri sürmüştür (Tekin, 2020).

Ahlak ve etik arasındaki farklar belirlenirken alanyazında üç ölçütten hareket edilmektedir. Bunlardan ilki ahlakın eleştirel bir içeriğinin olmaması, etiğin ise ahlak üzerine düşünerek onu eleştiren ve sınıflandıran bir disiplin özelliği taşımasıdır (Özlem, 2004). Bu durumun temel nedeni ahlakın belirli bir bölgede, zamanda ve kültürde yaşayan topluluğun yüzyıllar içerisinde oluşturduğu kuralları ifade etmesine karşın, etiğin bu kurallara eleştirel yaklaşmasıdır (Tauscher, 2020). Dolayısıyla kişinin eylemde bulunurken içerisinde yer aldığı zamanın ve mekânın norm ve kurallarına göre hareket etmesi onu ahlaki bir sorumluluk ağı ile sarmakta, etik düşüncede bu ağ aşılıp eylemin öncesinde ve sonrasında bir sorgulama yapılmakta ve eylemin sonuçları üstlenilmektedir (Özalp, 2020). İki kavram arasında yapılan ayırmada kullanılan bir diğer ölçüt ise olan ve olması gereken üzerinedir. Karahanoğulları (2012) bu ölçütten hareketle etiğin olması gerekeni düşünmenin teorik alanına, ahlakın ise somut yaşantıdaki toplumsal pratiklere ve değer yargılarına karşılık geldiğini belirtmiştir. Etik ile ahlâk arasındaki farklar *evrensellik-görecelik* açısından da yapılmaktadır. Bu kapsamda, toplumdan topluma değer yargıları değiştiği için ahlakının da göreceli olduğu ileri sürülmektedir. Buna karşın etiğin evrensel değer ve ilkelerden oluştuğu için evrensel bir niteliğinin olduğu savunulmaktadır (Şimşek ve Nalbat, 2023). Sonuç olarak etik, ahlaki problemleri ve ahlaki yargıları inceleyen, felsefenin bir alt dalı olarak ahlak felsefesidir. Kişi eylemde bulunmadan önce eylemi hakkında "ahlaki mi?" sorusunu soruyorsa etik bir davranış gerçekleştirmektedir.

Tüm bu tartışmaların ardından siyasal etik ve siyasal ahlak kavramını tanımlamak mümkündür. "Siyasal etik nedir?" sorusuna bir cevap arandığında Güler (2015), siyasal etiğin çerçevesini, yöneten ve yönetilen ilişkisi bağlamında kurmakta, siyasal etiğin yönetilenlerden daha çok yönetenlerle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Thompson (1992) ise siyasal etiğin insanlar arasındaki kişisel olmayan ilişkiler için standartlar belirleme ihtiyacından doğduğunu belirtmektedir. Kişisel etik ve siyasal etik arasındaki farkı da vurgulayan Thompson (1992), kişisel etikte yanlış olabilen bazı davranışların, siyasal etiğin ilkelerini ihlal edebileceğini de ifade etmektedir. Ayrıca siyasal etik yurttaşların devlete olan güvenini sağlamasının yanında kamu politikalarının da temelini oluşturmaktadır. Siyasal etiğin yüksek standartları, yurttaşlar tarafından seçilmiş milletvekillerinin meclisteki davranışlarını şekillendirmekte, halkın demokratik sistemlere ve bu sistemlerin işleyişine olan güvenini sağlamaya katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bu yüksek etik standartları, kamu çıkarlarını özel kazançtan üstün tutan

bir kamu hizmeti kültürünün geliştirilmesine de yardımcı olmaktadır (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], 2022).

Siyasal ahlakın ne olduğuna yönelik birçok tanımlama yapılmıştır. Şenel'e göre siyasal ahlak, "siyasal farklılaşmayla ilgili yapıların, kurumların, rollerin, düşüncelerin ve eylemlerin; toplumsal yaşamın olanaklı, uyumlu, olumlu, verimli sürmesini sağlayacağı normlarıdır" (Şenel, 1993, s. 258). Akyüz ise siyasal ahlakı "kurumların, siyasal yapıların, rollerin, eylem ve düşüncelerin toplumsal hayatın uyumlu, olanaklı, verimli olumlu sürmesini sağlayacağı düşünülen normlar; devlet yönetiminde yöneten ve yönetilenlerin uymaları gereken ilkeler, kurallar ve yöntemlerin tümü" şeklinde tanımlamıştır (Akyüz, 2009, s. 98).

Netice itibarıyla siyasal ahlak ve siyasal etik kavramları farklı anlamlara karşılık gelmektedir. Siyasal ahlak, siyasetin zamanına ve mekânına uygun bir şekilde var olan normlara ve kurallara uygun davranışları sergilemektir. Siyasal etik ise olması gerekene uzanan bir yol olarak siyasal davranışın amaçlarını sorgulamaktır. Yani iki kavram arasındaki temel fark sorgulamak ve eleştirel olmak ekseninde şekillenmektedir. Siyaset felsefesi alanına ait olan siyasal etik, felsefi düşüncede birçok filozof tarafından ele alınmış, siyasete toplumsal bir amaç yüklenerek toplumun iyiliği ve mutluluğu çerçevesinde etik, siyaset ile birlikte düşünülmüştür. Siyasal ahlak ise bir topluma özgü değer, norm ve kurallara uygun siyaset anlayışını ifade etmekte, bir sorgulamadan ziyade uyum zemininde yükselmektedir.

2. SİYASET-AHLAK/ETİK İLİŞKİSİNE YAKLAŞIMLAR

Siyasi ve felsefi düşünce tarihinde siyaset-ahlak/etik arasındaki ilişkiye yönelik üç farklı yaklaşım vardır. Bu yaklaşımlardan ilkinde, siyaset ve ahlak/etik kavramlarının birbirleriyle yakından ilgili kabul edilmiştir. Platon'dan Machiavelli'ye kadar geçen süreçte bu birliktelik devam etmiş, siyasal olarak güçlü olan yönetimi ele geçirerek yasallığın ve ahlakiliğin ölçütünü belirlemiştir. Siyaset-ahlak/etik ilişkisine dair ikinci yaklaşımın tezi, bu iki olguların doğaları gereği birbirleriyle uyumsuz olduğudur. Yaklaşımın savunucularına göre bu uyumsuzluğun kaynağı, siyasetin güç toplamaya çalışırken kendi görüşünden olmayan kişilerle de anlaşmak ve uzlaşmak zorunda olmasıdır. Fakat bu uzlaşmada etik ve ahlaki ilkeler engeller ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle iki kavram birbirlerine karşıdır (Özaltın, 2006). Üçüncü yaklaşımın temsilcileri, siyaset ve ahlak/etik arasındaki ilişkiyi kabul etmekle birlikte bu ilişkide bir hiyerarşinin bulunmadığını ileri sürmektedirler.

Antik Yunan'da en iyi sosyal düzenin aranmasında olgular ve değerler arasında sıkı bir bağ kurulmuş, etik ve siyaset ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmüştür (Küçük, 2020). Örneğin idealist olarak adlandırılan Platon bireyden çok iyi düzenlenmiş bir toplumla ilgilenmiş, toplumu mutluluğa götüreceği olan yapının devlet olduğunu ileri sürmüştür. Bu nedenle Platon'un etiği idealist bir özeliğe sahiptir (Atayman, 2011). Aristoteles *Nikomakhos'a Etik'te* siyaseti insanı mutluluğa ve iyiye ulaştıracak bir araç olarak tanımlamıştır (Aristoteles, 1997). *Politika'da* ise mutluluğa ancak devlet denilen kurumsal birliktelikte gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Aristo'ya göre devletin orta direği adalettir. Çünkü siyasal topluluğun temeli haktır. Hak, neyin adaletli neyin adaletsiz olduğuna karar verme aracıdır (Aristoteles, 1975).

Antik dönemde Platon ve Aristo tarafından bilgi ve düşünceye dayalı olarak kurulan siyaset-ahlak/etik ilişkisi Hristiyanlık ile birlikte inanca dayalı bir etiğe dönüşmüştür. Bu durum sonucunda Orta Çağ dini düşüncesinde bağımsız bir etik anlayışı gelişmemiştir. Diğer dini düşünce sistemlerinde de ahlaki ilkelere ve değerlere aykırı davranmak, Tanrı'nın emirlerine

karşı gelmek anlamı taşımıştır (Bilge, 2012). Aydınlanma dönemi ile birlikte tanrısal bir buyurmanın kapsamından çıkan etik, yeniden aklın alanına dâhil olmuştur. Modernlik öncesinde insan iradesini yadsıyan etik yerine modern düşünürler insanların kendi akılları ile bulabilecekleri, doğalarına uygun bir etik anlayışını savunmuş, siyasette metafizik unsurlar terkedilmiştir (Uçar, 2005). Bu dönemde ahlak, tasarlanması ve insan davranışına sokulması gereken bir şey olarak düşünülmüştür (Bauman, 2011). Modern dönemdeki bir diğer tartışma, ahlakın yöneldiği amacın bireyselliği ve toplumsallığıdır. Örneğin Kant, ahlakın ölçütünü bireye indirgenmiş, görev ahlakını geliştirmiş, ilk ve orta çağ düşünürlerinin ahlak felsefelerindeki gibi insanı, doğayı ya da Tanrı'yı merkeze alarak tanımlamamış, insanı akıldan ibaret görmüştür (Mertek, 2018). Durkheim ise toplumsal olgulardan hareket edilmesi gerektiğini düşünmüş, empirizmin bireyciliğini eleştirmiştir. Bu toplumcu ahlak anlayışında birey, toplumun bir üyesi olmaktan başka hiçbir anlama gelmemektedir (Tekin, 2020).

Antik Yunan'da olduğu gibi İslam düşünce geleneğinde de siyaset-ahlak/etik ilişkisi kurulmuştur. Ahlak, Arapçada *seciye*, *tabiat*, *huy* gibi anlamlarına gelirken, *hulk* veya *halk* kelimesinin çoğuludur. Halk genellikle insanın fiziki yapısı için *hulk* ise manevi yapısı için kullanılmaktadır. Ahlakta söz edebilmek için huyun yerleşmiş olması, düşünmeye ve zorlamaya gerek duymaksızın yerine getirilmesi ve davranışı seçme özgürlüğünün bulunması gerekmektedir. İslam düşüncesinde bu ilişkiyi sorgulayan ilk eser, İslam filozofu, *Tehzibü'l-Ahlak* yazarı İbn Miskeveyh'e aittir (Ocak, 2012). Fakat 870-950 yılları arasında yaşayan Farabi ile birlikte İslami yaklaşımın görüşü daha net bir şekilde ifade edilmiştir. Farabi, Platoncu-Aristotelesçi siyaset felsefesini, İslam düşüncesi ile bağdaştırmıştır. *İdeal Devlet* kitabında erdem üzerinde durmuş, erdemli şehir, toplum ve millet tanımları yapmıştır. Bu tanımlarda insanların mutluluğu elde etmek için birbirlerine yardım etmelerinden hareket etmiştir. Farabi'ye göre erdemli şehrin yöneticisi, rastgele bulunmuş herhangi bir insan olamaz. Bu nedenle erdemli şehrin yöneticisinin bazı nitelikleri vardır. Bu nitelikler arasında *doğruluğu ve doğru insanları sevmek, yalandan ve yalancidan nefret etmek, yönettikleri ve başkaları ile ilgili olarak insafli olmak* gibi birçok özellik yer almaktadır (Farabi, 2017). Farabi'nin erdemli yönetici gibi geliştirdiği bir diğer kavram faziletli yönetimdir. Farabi'ye göre bedenleri tedavi eden kişi doktor, nefisleri tedavi eden kişi ise devlet adamıdır. Faziletli yöneticiler kendisiyle şehirleri idare ettiği sanatındaki amacı ve maksadı şehir halkına gerçek mutluluğu sağlamaktır. Bu ise sultanlık maharetinin yegâne hedef ve amacıdır (Farabi, 1984).

Siyaset ve ahlak ilişkisini kuran İslami düşünürlerden bir diğeri 12. yüzyılda yaşamış Sicilyalı İbn Zafer'dir. Sicilyalı düşünür yöneticilere yol gösterme amacıyla yazdığı *Sülvânü'l-Mutâ'fi Udvânî'l Etbâ'da*, istikrarlı ve adil bir sosyal düzeni geliştirecek yönetim usullerini belirlemeye çalışmaktadır. İbn Zafer, iktidarın sürekliliğine oldukça önem vermektedir. Bu nedenle de istikrarlı bir iktidar için yöneticilerin bazı özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır. Yöneticilerin bu özelliklerini belirlerken bir yandan ahlaki ilkeleri esas almakta, diğer yandan hükümdarlar için stratejiler belirlemektedir. Hükümdarların mutlak gücünün ve sınırsız eylem yetkisinin nasıl kontrol edebileceğine yönelik çözümünü ise dini ve ahlaki kurallarda bulmaktadır (Dekmejian & Kechichian, 2009).

Siyasetin ahlaki/etik ilkelerle olan ilişkisinin kopmasında 1513 yılında Machiavelli'nin *Prens* eserinin yazması bir dönüm noktası olmuştur. Machiavelli *Prens*'te hükümdarların güçlerini kullanıp elde tutmalarına yönelik öneriler sunmuştur. Bu öneriler siyasetnameler ve nasihatnameler gibi ahlaki değerlere ve din temelli ilkelere dayalı değildir. Böylece Machiavelli düşüncesindeki Antik dönemdeki en iyi rejim ve en iyi yönetim arayışı devletin kendi varlığını

koruması çabasının gerisinde kalmıştır. Machiavelli yöneticilere güç dengesinde ayakta kalmanın yöntemlerini tarihsel örnekler ile birlikte açıklamıştır (Machiavelli, 1994). Siyaset-ahlak/etik ilişkisinin keskin biçimde ayrılmasına yönelik asıl önemli eşik ise pozitivist yaklaşımın gelişimidir. Olgu-değer farklılığı üzerine kurulu bu yaklaşım ahlaki, bilim dışı olarak görmektedir (Bilge, 2012). Pozitivizm ile birlikte nesnellik ilkesi öne çıkarılmış, siyasetin ahlak/etik ile birlikte düşünemeyeceğine yönelik tezler ileri sürülmüştür. Çünkü pozitivizme göre ahlak, iyi-kötü kavramları evrensel olmayan bir içeriğe sahiptir. Pozitivizm bu kavramları doğruluk değeri olmayan buyruklar olarak görmektedir (Gelmez, 2006). Siyasal teori ise olguları açıklayıcı nesnel bir girişimdir. Bu nedenle siyaset bir bilim olarak sorunların pratikte nasıl çözülebileceğine yönelik teknik bir faaliyet olarak kabul edilmiştir. Ahlak ise metafizik olduğu gerekçesi ile siyasetin ilgi alanından dışlanmıştır (Bayram, 2005).

Siyaset-ahlak/etik ilişkisine yönelik Liberal düşünce ekolüde de yaklaşımlar geliştirmiştir. Adam Smith'in yararcı liberalizmini, Turgot'un doğal hukuka dayalı liberalizmini, Milton Friedman'ın ve Bastiat'ın ultra-liberalizmi gibi liberalizm içerisinde farklı yaklaşımlarda etik ilkesinin ölçütleri çeşitlilik göstermektedir. Vergara bu ölçütlerin incelenmesinin ardından yasalarda ve kurumlarda reformlar yapmak için bu birbirinden farklı ölçütler yerine tek bir ölçüte ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşmıştır (Vergara, 2006). Friedman (2011) ise bir liberal bireyin kendi ahlaki sorunlarıyla kendisinin uğraşması gerektiğini savunmaktadır. Netice itibarıyla liberal düşüncede etik, bir ölçüt olarak kabul edilmiş, devletin sınırının belirlenmesi, kurumların ve yasaların değerlendirilmesi önemsenmiştir.

Weber (2006), *Meslek Olarak Siyaset* kitabında, *siyaset, kendisine özgü amaçlardan bağımsız olarak, yaşamın sürdürülmesiyle ilgili genel etkinlik içinde ne gibi bir görev üstlenebilir? Yani dayandığı ahlaksal temel nedir?* şeklinde sorular yönelmiştir. Weber bu alanda farklı görüşlerin bulunduğunu ve bunlardan birini seçmek gerektiğini belirtmiştir. Weber'e göre ahlak, duruma göre istenildiği zaman durdurulup binilebilecek ya da inilebilecek *kiralık araba* değildir. Siyaset ise rastlantısal bir biçimde yapılabileceği gibi meslek olarak da gerçekleştirilebilir. Weber siyaset yapmanın siyaseti sürekli bir kazanç kaynağı olarak görmek ve siyaset için yaşamak şeklinde iki farklı biçimi olduğunu vurgulamıştır. Ahlaka göre yönlendirilmiş her etkinliğin sorumluluk ahlakına ya da inanç ahlakına bağlı olduğunu savunmuştur (Weber, 2006). Bu iki etik türü, birbirinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Siyasetçileri ilgilendiren etik türü ise sorumluluk etiğidir. Nitekim siyasal etiğe karşılık gelen sorumluluk etiğidir. Weber'e göre bir politikacı meslek olarak siyaseti seçmesinden dolayı etiğe dayalı olan birtakım nitelikleri ve özellikleri üzerinde toplamalıdır (Yılmaz ve Doğan, 2013).

Siyaset-ahlak/etik ilişkisine yönelik geliştirilen üçüncü yaklaşım, siyaset ve ahlak/etik arasında bir ilişkinin olduğunu kabul etmekle birlikte, iki olgu arasında öncelik-sonralık ilişkisinin kurulamayacağı düşüncesine dayanır. Büyükdüvenci'ye göre etik ve siyaset birbiriyle ilişkili olmakla birlikte biri diğerine indirgenemez (Büyükdüvenci, 2006). Benzer şekilde Karahanoğulları (2012) da etiğin ve siyasetin bir öncelik ilişkisi içinde düşünülmemesi gerektiğini vurgulayarak bu indirgemeci yaklaşımın terk edilmesini gerektiği belirtmektedir. Bayram (2005) ise siyasetin etik değerleri bulunmadığı görüşüne karşı çıkarken, siyasal eylemlerin genel kabul gören etik ilkelerle uyumlu olmaması durumunun siyasal eylemlerin etik dışılığını göstermediğini savunmaktadır. Badiou etiğin ve siyasetin birbirini önceliklemediğini, aynı anda türetilen kavramlar olduğunu ileri sürmektedir. Badiou'nun kuramı, etik ve siyaset arasında bir hiyerarşik ilişki inşa etmeyi hedeflememektedir. Ona göre siyaset ve etik kavramları insanın değerleriyle doğrudan bağlantılıdır. Ayrıca, Badiou günümüzün etik anlayışının bazı sorunlar barındırdığı

savunmaktadır. Bu sorunlardan ilki, etik kavramına yüklenen çok anlamlılığın, kavramın içeriğini bulandırmasıdır. İkinci sorun ise etiğin neoliberal iktidar yapılanmalarıyla bir suç ortaklığına girmesidir. Batı kapitalizminin ve parlamenter demokrasinin evrensel bir model olarak dayatılmasının bir parçası olarak siyaset ve etik anlayışı sermayenin zor gücüne hizmet etiğini ve etiğin kurumların kendi otoritelerini sağlama aracı olarak tasarlandığını savunmaktadır (Kocaman, 2016).

Günümüzde etik konusu siyasal kurumlarda ikili ilişkilerin ön plana çıkması ve karar vericilerin yetkilerini kurallar temelinde kullanmaması durumunda ortaya çıkan siyasal yozlaşma ile birlikte ele alınmaktadır (Güler, 2015). Bu gelişmelerin sonucunda siyasal etik, siyasetçilerin etik olmayan davranışlardan sakınmaları veya siyasi yolsuzluklarla mücadelenin bir aracına dönmüştür (Yılmaz ve Doğan, 2013). Ayrıca siyasette çıkar çatışmalarının artması ve özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşması ile birlikte yalnızca devlet yönetimi içerisinde düşünülen etik ilkeler dairesine özel sektör kuruluşları da katılmıştır (Yüksel, 2010). Böylece günümüzde etik gerek kamu gerekse de özel sektörde personelin/çalışanın uyması gereken birer davranış kuralları olarak görülmektedir. Bu kurallar kamu personeli statüsünün kazanılması veya bir şirkette işe başlanması durumunda *kamu görevlileri etik sözleşmesi* veya *çalışan etik kuralları* sözleşmesi gibi farklı adlarda sözleşmeler imzalanmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum, etiğin düşünsel boyutundan, iş ilişkisinde bir sözleşme boyutuna geçişini göstermesi açısından önemlidir. Meslek etiği ile doğrudan ilişkili olan bu konu, her ne kadar çalışmanın merkezinde yer almasa da siyasal-ahlak/etik alanında görünen değişim sürecine paralellik göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Etik ilkelere ilişkin sözleşmelerin imzalanması, siyasal partilerde etik ilkeler beyannameleri/yönetmeliği gibi belgelerle karşılık bulmaktadır. Diğer yandan siyasal partiler arasında da seçimler öncesinde bu tip metinler imzalanmaktadır. Bu duruma Kırgızistan'da 2010 seçimleri öncesinde OSCE'nin de desteklediği ve 26 siyasal partinin temsilcileri tarafından imzalanan "*Code of Ethical Conduct of Political Parties in Elections in the Kyrgyz Republic*" başlıklı Davranış Kuralları örnek olarak verilebilir. Davranış Kuralları, 10 Ekim seçimleri öncesindeki partilerin davranışlarına yön veren ilkeleri özetlemektedir. Bu metinde, siyasal etik konusu sadece seçimler ile sınırlı değerlendirilmemiştir. Metinde seçim komisyonu üyeleri, seçmenler, seçim etkinlikleri, medya ve gazeteciler için davranış kuralları oluşturulmuştur. Bu kurallar seçim sonrasını da kapsamış, taraflarla ilgili davranış kuralları başlıklarında etik kodlar oluşturulmuştur. Bu kodlar arasında vatandaşların özgür iradesine ve düşüncelerini ifade etme haklarına müdahale edilmemesi, seçmenlere karşı dürüst ve açık olunması, seçim kampanyasında diğer partilerin hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, kitlesel toplantılara katılan kişilerin, başka bir kişiye veya bir gruba karşı herhangi bir biçimde şiddeti kışkırtan, tehdit eden veya teşvik eden konuşmalar yapmasının yasaklanması, seçimin sonucunun kabul edilmesi, ifade ve basın özgürlüğüne saygı gösterilmesi, rakiplerle yaşanan bir anlaşmazlıkta yasa dışı, ahlaka aykırı ve olumsuz tanıtım yapılmaması, bilerek yanlış beyanda bulunulması yer almıştır (OSCE, 2010).

3. TÜRKİYE'DE SİYASAL AHLAK/ETİK TARTIŞMALARI

Siyaset-ahlak/etik ilişkisi günümüzde yasalastırma, kodlaştırma veya sözleşmeye bağlama üzerinden kurulmaktadır. Türkiye'de siyaset-ahlak/etik ilişkisi genellikle *yönetmelik bozukluklar* ve *kötü yönetim* gibi olgular çerçevesinde değerlendirilmektedir. Böylece siyasetçiler arasında siyasal yozlaşma ve özellikle yolsuzluk konusu gündeme gelmektedir. Yolsuzluk olaylarının merkezinde ise davranış kurallarını kodlamaya odaklanılmaktadır (Öztürk, 2004). Aynı zamanda

geleneksel değerlere ve normlara atıf yapılmakta, bu alanda çoğu zaman dini ve kültürel söylemler kullanılmaktadır. Siyasal yozlaşma tartışmalarının siyasette yaşanan sorunları vurgulaması kadar ideolojik bir arka planı da mevcuttur. Özellikle neoliberal politikalar ile birlikte, devletin küçültülmesi taleplerinde kamunun ve kamu yöneticilerinin yozlaşmanın temel kaynağı olduğu vurgusu yapılmakta, politikaların belirlenmesinde bu vurgu etkili olmaktadır.

Kamu yönetiminde etik ilkelere yönelik arayışın temelinde siyasal yozlaşma olgusu bulunmaktadır. Yönetimsel etik kavramı ile kamu yöneticilerinin karşılaştıkları çıkar çatışmalarının çözümünde onlara yardımcı olacak ilkeler belirlenmektedir. Yönetimde etiği gündeme getiren esas unsur ise siyasal ve yönetimsel yozlaşma ve yolsuzluktur. Yozlaşma, yönetimsel ve siyasal alanda görülebilmektedir. Kamu gücünün siyasal yönetim tarafından politika yapım sürecinde çıkar gözetilerek kullanılması siyasal yozlaşma, kamu yönetimi tarafından yönetimsel işlevlerde bireysel faydaların öncelenmesi ise yönetimsel yozlaşma olarak tanımlanmaktadır (Çevikbaş, 2006). Devletin görevlerinin artması aşırı merkezîyetçilik, gizlilik gibi faktörler siyasal ve yönetimsel yozlaşmanın nedenleri arasında sayılmaktadır. Siyasal yozlaşma, yasalara aykırı bir şekilde ortaya çıktığında hukuki yaptırımlar gündeme gelmekte yurttaşlar tarafından ahlaki açıdan yargılamalar yapılmakta, bu durum siyasi tercihler üzerinde etki yaratmaktadır (Bulut, 2007).

Siyasal ve yönetimsel yozlaşmanın görünüşleri toplumdan topluma değişse de genel olarak *adam kayırmacılık, nepotizm, hemşehricilik, siyasal patronaj, hediyeye alma* gibi farklı şekilleri bulunmaktadır. Yönetimsel ve siyasal yozlaşmanın siyasal partiler, çıkar ve baskı grupları, seçmenler gibi birçok farklı tarafı bulunmadır. Bu gelişmeler sonrasında yönetenlere karşı güven kaybı, kamu hizmetlerinin niteliğinde bozulma, demokrasi anlayışının ve etik değerlerin aşınması, kamu kaynaklarının israfı gibi birçok yeni sorun ortaya çıkmaktadır. Uzun yıllar boyunca siyasal yozlaşma az gelişmiş ülkeleri ilgilendiren bir konu olarak kabul edilmiştir. 1970'li yıllardan itibaren ise gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan skandallar sonrası konu küresel bir nitelik kazanmış, siyasete kaybedilen güveni yeniden kazanabilmek için 1980 sonrası kamu yönetiminde ve siyasette etik ilkelerin belirlenmesi için kurumlar oluşturulmuştur. Eryılmaz (2008)'e göre etiğe yönelik ilginin yalnızca yozlaşma ve yolsuzluklar ortaya çıktığında artması doğru değildir. Tam tersi bu etik ilkeler yozlaşmaya giden yolları önlemeli ve farkındalığın oluşarak, siyasal ve yönetimsel sistemin düzgün işlenmesini sağlamalıdır.

Siyasal yozlaşma konusu gündeme geldiğinde genellikle yolsuzluğa vurgu yapılmaktadır. Yolsuzluk siyasal faaliyetlere ait kamu gücünün, siyasal yönetim sürecinde menfaat gözetilerek yasal düzenlemelere aykırı biçimde kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Akyüz, 2009). Çulpan (1980) irtikâp, rüşvet, zimmet gibi dürüstlük ve ahlak kurallarına aykırı davranışların tümünün yolsuzluk içerisine dâhil olduğunu belirtmiştir. Yolsuzluk olarak tanımlanan süreç büyük ölçüde kamu gücünün kullanımına bağlı olarak kurumsallaşmış bir iktidar yapısından kaynaklanmaktadır. Şaylan (1995), yolsuzluğu bir kişinin sahip olduğu karar verme gücünün kendine ya da bir başkasına özel çıkar sağlayacak biçimde kullanması olarak tanımlamıştır. 1980 sonlarında başta Türkiye olmak üzere pek çok ülkenin siyasal gündeminde siyasetçilerin ve kamu yöneticilerinin yolsuzlukları yer almıştır (Şaylan, 1995). Gelişmiş ülkelere oranla az gelişmiş ülkelerde yönetimsel yolsuzluğun daha büyük bir sorun olduğu iddiaları bulunmakta birlikte yolsuzluk tartışmaları daha çok skandallar üzerinden yürütülmemiştir (Sayan ve Kışlalı, 2004).

Yolsuzluk, devlette dönüşüm ve kamu yönetiminde reformun önemli gerekçelerinden biridir. Nitekim bu noktada yeni sağ düşüncesi yolsuzluğun kaynağını devletin sosyo-ekonomik yaşama müdahalesi olarak görmüş, toplumsal yaşamın her yönünün pazar mekanizmasına bırakılmasıyla birlikte minimal devlet modelinde yolsuzluğu azalacağı savunulmuştur (Şaylan,

1995, s. 5). Ülkelerin yolsuzluk meselesindeki durumunu takip etmek için küresel düzeyde de örgütler oluşturulmuştur. Bu kapsamdaki küresel örgütler arasında en önemlisi, Avrupa Konseyi'nin 1999'da kurduğu Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'dur (Group of States Against Corruption-GRECO). GRECO'nun amacı, Avrupa Konseyi yolsuzlukla mücadele standartlarına uyumlarını izleyerek üyelerinin yolsuzlukla mücadele kapasitelerini geliştirmektir. Türkiye, 1 Ocak 2004 tarihinden beri GRECO'nun üyesidir² (Group of States against Corruption [GROCE], 2022)

Ulusal ve uluslararası kuruluşların siyasal ve yönetsel yozlaşmaya karşı gerçekleştirdiği bu adımlar önemli olmakla birlikte etik bir kamu yönetiminin kurulması sadece yozlaşmayı önleyici mevzuatın hazırlanması ve kurumların oluşturulması ile sınırlı bir mesele değildir. Konunun daha geniş felsefi ve siyasal düzlemlerde ele alınması gerekmektedir (Öktem ve Ömürgönülşen, 2005). Çünkü siyasal ahlak/etik konusu toplum ve siyasetçi arasından oluşan ilişkiyi kapsamaktadır. Bu ilişki insani, sosyal, kültürel, ahlaki ve duygusal boyutları içermektedir. Bu nedenle siyasette etik değerler, normlara ve kurallara indirgenemez (Yüksel, 2010).

3.1. Siyasal Partilerin Siyasal Ahlak/Etik Yaklaşımı: Tüzük, Program ve Parti İçi Örgütler

Türkiye'de siyasal partilerin siyasal ahlak/etik anlayışlarının analiz edilmesi için mevcut siyasal partiler arasında *Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)*, *Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)*, *Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)*, *İYİ Parti*, *Halkların Demokrasisi Partisi (HDP)*, *Gelecek Partisi*, *Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA)* ve *Memleket Partisi* seçilmiştir.³ Partilerin kurumsal sitelerinden elde edilen veriler kapsamında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

AK Parti Tüzüğü'nde 5 asil ve 2 yedek üyeden oluşan *Siyasi Erdem ve Etik Kurulu*'nun oluşturulacağı belirtilmiştir. Bu kurulun görevleri arasında parti üyelerinin partinin kurucu değerlerine ve ilkelerine uyumu için çalışmalar yapmak, bu değer ve ilkelere aykırı davranışlarda bulunan üyeleri parti içi mercilere bildirmek gibi partinin kadroları ile ilişkilerini düzenlemeye yönelik maddeler yer almaktadır. Parti programında kamu yönetimi başlığında yolsuzlukla mücadele alt başlık olarak yer almış, bu kapsamda uygulamaya geçirilecek eylemler belirlenmiştir. Siyasi ilkeler kısmında etik ile ilgili herhangi bir tespit bulunmamaktadır (Adalet ve Kalkınma Partisi, 2019). Ayrıca AK Parti tarafından hakaret ve nefret söylemi barındırmayan bir dil ve üslup kullanılması, diğer kullanıcıların özgürlük alanlarını kısıtlayacak, saldırgan tutumlar içeren paylaşımlardan kaçınılması, kullanıcıların kişilik ve görüşlerine saygılı olunması gibi 12 kuraldan oluşan Sosyal Medya Etik Kuralları oluşturulmuştur (Anadolu Ajansı, 2020).

CHP'de siyasal ahlak/etik meselesi iki açıdan gündeme gemektedir. Bunlardan ilki siyasal rekabetin bir parçası olarak yolsuzluk bağlamında etik kuralların ihlal edildiğine yönelik muhalefet yapmaktır. Diğeri ise partiden ayrılan milletvekillerinin davranışlarını etik dışı olarak değerlendirmektir. CHP Parti Tüzüğü'nde parti örgütünün ve partililerin, tüzük ve programda belirlenen ilkeler, amaçlar ve politikalar doğrultusunda görev yapmalarını sağlamak amacıyla etik kurallar belirlemek üzere genel merkezde bir Etik Kurul oluşturulacağı yer almaktadır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2018). Parti programında siyasal ahlak/etik yasası çıkarılması, milletvekillerinin yapamayacakları işlerin belirlenmesi, TBMM Etik Kurulu oluşturulması, milletvekillerinin milletvekilliği dışındaki tüm iş ilişkilerini beyan etmeleri, bir siyasal partiden başka bir siyasal partiye geçişte doğrudan veya dolaylı olarak çıkar sağlayan milletvekillerinin TBMM üyeliğinden düşürülmesi gibi birçok hedef sıralanmıştır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2008). Ayrıca 2022 yılında Siyasal Ahlak Yasası kamuoyu ile paylaşılmıştır. Broşür tarzında paylaşılan bu yasa, parti içi üyelikten ziyade yolsuzluk teması üzerinde durulmuştur. Çıkarılacak yasa ile

birlikte TBMM ve yerel meclislerde seçilenlerin veya siyasi görevlere atananlara uyacakları siyasi ahlak kurallarının tanımlanması amaçlanmıştır. Siyasi Ahlak Yasasının uygulanmasının takip edecek, şikayetleri inceleyecek Siyasi Ahlak Dairesinin ve siyasi ahlak kurallarına aykırı davranışlarda bulunanlara gerekli cezaları verecek Siyasi Ahlak Kurulunun oluşturulması planlanmıştır (Cumhuriyet Halk Partisi, 2022).

MHP'nin Parti Tüzüğü'ne göre genel başkan kararıyla *Siyasi Etik Kurulu* oluşturulabilmektedir. Tüzüğün 59. maddesinde düzenlenen Siyasi Etik Kurulunun görevleri arasında teşkilat görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken davranış ilkelerini belirlemek, teşkilatlarda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak yer almaktadır (Milliyetçi Hareket Partisi, 2009a). Bu kurulun çalışma usul ve esaslarını düzenlemek için 2022 yılında *Siyasi Etik Kurulu Yönetmeliği* yayımlanmıştır. Yönetmelik incelendiğinde, "Milliyetçi Hareket Partili Olma Bilinci Hakkında Temel İlkeler" başlığında olduğu gibi etik meselesinin büyük ölçüde parti üyeliğine ilişkin davranış kuralları olarak değerlendirildiği görülmektedir. Yönetmeliğin amaçları arasında Milliyetçi Hareket Partisi teşkilatlarının siyasi etik kültürünü güçlendirmek ve parti üyelerinin uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek yer almaktadır (Milliyetçi Hareket Partisi, 2022). Parti programında ise konuya ilişkin görüş "*siyaset kurumunun faaliyetlerinin ahlaki temellerini oluşturacak, siyasal partilerin ve yönetim kadrolarının her kademedeki faaliyetlerini etik esaslara bağlayacak siyasi ahlaka ilişkin düzenleme yapılmasının gerekliliğini savunmaktayız*" ifadeleriyle açıklanmıştır (Milliyetçi Hareket Partisi, 2009b, s. 42).

İYİ Parti Tüzüğü'nde parti içi demokrasiyi hayata geçirmek, teşkilatlarda görev alanların uymaları gereken siyasi etik ilkelerini belirlemek, parti içi demokrasiye ve siyasi etiğe aykırı davranışları hakkındaki şikâyet ve başvuruları incelemek ve karara bağlamak üzere *Parti İçi Demokrasi ve Siyasi Etik Yüksek Kurulu* oluşturmasına karar verilmiştir. Ayrıca partinin amaç ve ilkeleri bölümünde siyaseti ahlak kuralları çevresinde yapacakları hedeflenmiştir (İYİ Parti, 2017a). Parti programının "hedeflerimiz" bölümünde ise partinin iktidara gelmesi halinde bir yıl içinde Siyasi Ahlak Yasası'nın çıkarılacağı belirtilmiştir (İYİ Parti, 2017b).

HDP'nin tüzük ve programında siyasal ahlaka/etiğe dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır (Halkların Demokratik Partisi, 2014).

Gelecek Partisi Tüzüğü'nde diğer partilerden farklı olarak teşkilatta yer alan hısımlık hâllerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca etik kurullarının sadece genel merkez bünyesinde değil, il teşkilatlarında da kurulması öngörülmüştür. Diğer parti tüzüklerine benzer şekilde parti içi disiplinin sağlanmasında da etik kuruluna görev verilmiştir (Gelecek Partisi, 2021). Parti programında siyasal etik ile ilgili uluslararası düzeyde çalışan GRECO ve AB gibi kuruluşların çalışmalarının referans olarak kabul edileceği belirtilmiştir. Bu iki belgenin yanında temel ilkeler, muhalefet genel kuralları, parti içi davranış ilkeleri yönetmeliği çıkarılmıştır (Gelecek Partisi, 2019).

DEVA Partisi Tüzüğü'nde partinin tüm üyelerinin etik ilkelere uygun davranmak zorunluluğu vurgulanmıştır (Deva Partisi, 2023). Parti programında ise GRECO'nun tavsiye kararları ile tam uyumlu bir siyasi etik yasasının hayata geçirilmesini hedeflenmiştir. Etik İlkeler Yönetmeliği'nde çıkar çatışmasından kaçınma, hediye alma, tutumluluk, şeffaflık ve tarafsızlığa yer verilmiştir (Deva Partisi, 2020).

Memleket Partisi Tüzüğü'nün "ilkeler" bölümünün 4.maddesinde "*siyasal etik*" başlığına yer verilmiştir. Siyasal etik, hem parti üyelerinin partinin tüzük ve programında yer alan ilkelere

ve amaçlara uygun hareket etmesini hem de siyasi görevlerin kişisel çıkarları gerçekleştirmek için bir araç olarak kullanılmamasını içermiştir. Parti organları arasında parti meclisine ve merkez yönetim kuruluna tavsiye niteliğinde karar veren 7 üyeden oluşan Siyasi Etik Kurulu kurulmuştur (Memleket Partisi, 2021a). Parti programında ise hukuk kurallarının düzenlemediği alanlarda etik kültür ve etik kurallarının inşa edilmesi, Kamu Görevlileri Etik Kurulunu bağımsız, özerk ve güçlü bir kurul haline getirip, mevzuatını yeniden düzenlenmesi hedefleri yer almaktadır (Memleket Partisi, 2021b).

Siyasal partilerin parti örgütlenmelerinde farklı isimler ile karşımıza çıkan etik kurulu, parti içi üyelerinin davranışlarına ve parti disiplinine odaklanırken, siyasi davranışları ahlak/etik çerçevesinde değerlendirmeyi öngörmektedir. Partilerin tüzük ve programlarında etik ve ahlak vurgusu yapılmakta, iktidara gelinmesi hâlinde siyasi ahlak/etik konusunu yasalastırmak hedeflenmektedir. Parti tüzük ve programlarında yapılan taramanın sonucunda Türkiye’de siyasi partilerin ahlak/etik meselesine bakışının kanun düzenlemelerine sıkıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle araştırma sorunu çözümü birimi olarak kanun tekliflerini de ele almak gerekmektedir.

3.2. Siyasal Partilerin Siyasal Ahlak/Etik Yaklaşımı: Kanun Teklifleri

Siyasal partilerin farklı isimlerde verdiği kanun tekliflerinde etik ve ahlak kavramları tercih edilmiştir. Türkiye’de siyasi etik komisyonu kurulması hakkında erişilen ilk kanun teklifi, 1997 yılına (20. yasama dönemi) aittir. Bu teklifin ilk imza sahipleri, Anavatan Partisi (ANAP) Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli ve ANAP İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı’dır. Teklif, *Siyasi Ahlak Komisyonu Kanun Teklifi* adını taşımaktadır. Teklifte, TBMM İç Tüzüğüne aykırı olduğunun farkında olunması rağmen dünyadaki uygulamalara da paralel olduğu ileri sürülerek kurulacak olan komisyona siyasi partilerin eşit oranda üye vermesi önerilmiştir. Bu durumun nedeni siyasi ahlak konusunun yasama faaliyetinin kapsamı dışında kaldığı, tarafsızlığın ve eşit temsilin esas alınması gereken bir konu olduğunun düşünülmesidir. Komisyonun temel görevi ise TBMM üyeleriyle dışarıdan atanan bakanların görevleri ile ilgili siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda uymaları gereken kuralların oluşturulması olarak belirlenmiştir. Ayrıca teklifte bakanların kâr amaçlı tüm şirketlerini kayyuma devretmesi, TBMM üyelerinin görev alamayacakları yerlerin belirlenmesi, mal beyanının kapsamı, TBMM üyelerinin doğrudan ve aracı ile hediye kabul edememesi ve ahlaki yönetim ilkelerine yer verilmiştir. Fakat bu teklif yasama dönemi içerisinde kabul edilmemiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 1999).

21. yasama döneminde ilk imza sahibinin yine Akarcalı olduğu ve farklı partilerden 33 milletvekilinin imzaladığı *Siyasi Koruma ve Ahlak Komisyonu Kanunu Teklifi* TBMM’ye sunulmuştur. Teklifte bu komisyonun parlamento ile kamuoyu arasında bir köprü kuracağı, milletvekili, bakan ve siyasetçiyi olumsuz, yanlı ve haksız ithamlardan koruyarak yasama ve yürütme faaliyetlerinin daha gereğini gibi yerine getirileceği vurgulanmıştır. Böylece bu komisyon iki işlevi birden üstlenmiştir. Bu işlevlerden biri milletvekilleri ve hükümet üyelerine yönelik yapılan iftira ve ithamları res’en ya da istek üzerine incelemek ve sonucunu açıklamaktır. Diğeri ise milletvekilleri ile dışarıdan atanan bakanların yetkileri dışında devleti bağlayıcı yorumlar ve vaatlerde bulunmaması, kamu imkânlarını özel amaçlarla kullanmaması ve vatandaş olarak yükümlülüklerini iyi niyetle yerine getirmesi gibi ahlaki yönetim ilkeleri belirlenmiştir (TBMM, 2001).

22. yasama döneminde siyasi etik konusu, 2001’in eylül ayında 57. hükümet döneminde yaşanan yolsuzluk iddiaları üzerine tekrar gündeme gelmiştir. CHP İstanbul Milletvekili Algan

Hacaloğlu'nun ilk imza sahibi olduğu *TBMM Etik Komisyonunun Kurulmasına İlişkin Yasa (Siyasi Ahlak Yasası) Teklifi* 24.12.2002 tarihinde TBMM Başkanlığı'na sunulmuştur. Benzer şekilde Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından 19.01.2007 tarihinde *Siyasi Etik Komisyonu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi* verilmiştir. Teklifte, TBMM'de Siyasi Etik Komisyonu kurulması ve mal bildiriminde gizliliğin kaldırılmasını amaçlanmıştır. Teklifte etik davranış kuralları ile kanunlar arasında yakın bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Bu durum "*kanunların kimi zaman düzenlemekte yetersiz kaldığı öznel durumlar etik davranış kurallarıyla düzenlenmekte, belli bir statüye tabi olanların nasıl davranmaları gerektiği yönünde kurallar konulmakta ve böylece bu kurallara uyulması sağlanmaktadır*" şeklinde açıklanmıştır. Bu teklifin dürüst yönetim ve açık toplum ortamı yaratmanın ilk adımı olacağı, Batı demokrasilerinde geçerli olan siyaset etiği anlayışının Türkiye'de de temiz siyasetin kökleşmesini sağlayacağı savunulmuştur. Teklifte farklı ülke örnekleriyle birlikte özellikle milletvekillerinin ticari işlerinin sınırına odaklanılmıştır (TBMM, 2007).

26. yasama döneminde CHP tarafından TBMM birçok farklı siyasal ahlak/etik konulu kanun teklifi verilmiştir. TBMM'ye 06.09.2016 tarihinde İstanbul Milletvekili Mahmut Tanal tarafından *Siyasi Etik Komisyonu Kurulmasına Dair Kanun Teklifi* ve 19.06.2017 tarihinde İstanbul Milletvekili Gürsel Tekin ve Mahmut Tanal tarafından *Siyasi Etik Komisyonu Kurulmasına Dair Kanun Teklifi* sunulmuştur. Bu kanunun amacı TBMM üyelerinin görevlerine ilişkin bağdaşmayan işlerin belirlenmesidir. Kanun teklifinde siyasi etik kurulu ve komisyonu olmak üzere iki yapının oluşturulması önerilmiştir. Siyasal partilerin siyasi etik kurullarını oluşturması da teklifte yer almıştır. Siyasal partilerin etik kurullarından seçilecek üyeler ile de Siyasi Etik Komisyonu'nun oluşturulması öngörülmüş, milletvekillerine tahsis edilen kamu imkânlarını ve bunların kullanım alanlarını, çıkar çatışması oluşturan veya oluşturması muhtemel durumlarında beyan yükümlülüğü getirilmiştir.

20.02.2017 tarihinde ise CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun ve 132 milletvekilinin imzaladığı *Siyasi Ahlaksızlıkla Mücadele ve Etik Kanunu Teklifi* meclise sunulmuştur. Bu teklifin gerekçesinde Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun görevleri arasında TBMM üyelerinin, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcılarının bulunmamasının bir boşluk ortaya çıkardığı belirtilmiş; kayırmacılık, yolsuzluk gibi olayların ortadan kaldırılmasında ceza düzenlemeleri yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Siyasi Etik Kanunu'nun çıkarılmasının uluslararası kuruluşlardan tarafından talep edildiği de belirtilerek teklif gerekçelendirilmiştir. Etik değerler ve demokrasi vurgusu yapılmış, Siyasi Etik Kurulunun kurulması önerilmiştir. Siyasi etik kurallarının uyulmamasına karşı uyarı, kınama, heyetlerde temsil edilememe yaptırımları öngörülmüştür (TBMM, 2017).

Siyasal etik ve ahlak konusunda verilen bir diğer kanun önerisi Halkların Demokrasi Partisi'ne aittir.⁴ *Şeffaflık ve Siyasi Etik Kanunu* adı taşıyan bu önerinin gerekçesinde etik ilkelerin siyasetten önce geldiği belirtilmiş; Avrupa ülkelerinde siyasi etik düzenlemelerinin olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'de siyasi etiğinin oluşturulması, ülkenin temel sorunları arasında yer alan insan hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasına da katkı sunacağını ileri sürülmüştür. Öneride siyasi etiğin kapsamında, rüşvet, yolsuzlukla mücadele, siyasetin finansmanı ve şeffaflık kavramıyla ilgili olarak mevzuatta dağınık şekilde yer alan hükümlerin tek ve kapsamlı bir metinde düzenlenmesi, hediye alma yasağı, çıkar çatışması oluşturan durumlar, mal beyan yükümlülüğü, tahsis edilen kamu imkânlarının kişisel amaçlar için kullanılmaması gibi konuların düzenlenmesi gibi birçok madde sıralanmıştır. Öneride şeffaflık konusu ön plana çıkarılmış, aynı

zamanda yetkililerin kamu kaynaklarını özel işlerinde kullanımının önüne geçmek amaçlanmıştır (Halkların Demokratik Partisi, 2018).

İYİ Parti'nin verdiği kanun teklifinde TBMM bünyesinde *Siyasi Ahlak Komisyonunun* kurulması yer almaktadır. Kanunun gerekçesinde bu durum "*siyaset kurumun mümkün olduğu ölçüde açık olması, gizliliği yerini şeffaflığın alması gereği ortadadır. Bu amaca yönelik düzenlemelerin bir kanunda toplanması ayrıca gereklidir*" şeklinde belirtilmiştir. Teklifin içeriğinde Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı Yardımcıları ve Bakanlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin görevde bulunduğu sürece görevlerinde bağdaşmayan işler düzenlenmiştir. Siyasi Ahlak Komisyonunun temel görevi ise siyasi yozlaşmayı önleyici ve siyasi ahlak kültürünü yerleştirme üzere çalışmalar yapmak olarak belirlenmiştir. Ayrıca teklifte mal bildirim ve hediye yasağının kapsamına yönelik maddelerde yer almaktadır (İYİ Parti, 2018).

Türkiye'de siyasi ahlak/etik kanununun çıkarılmasına yönelik tartışmalar siyasi partiler arasında yaşanan milletvekilliği transferleri süreçlerinde sıkça gündeme gelmiştir. Bu kapsamda partiler siyasi etik kanununun çıkarılmasına yönelik taleplerde bulunmuştur. Milliyetçi Hareket Partisi tarafından siyasi etik kanununun acil olarak çıkarılması gerektiği belirtilmiştir (yenişafak). Fakat partinin yetkili isimleri tarafından yapılan açıklamada "*siyasi ahlak sorununun bir yasa meselesi olmadığı*" görüşü de kamuoyu ile paylaşılmıştır (gazeteduvar). Dolayısıyla etik ilkelerinin kanunlaştırılması ile ilgili konuda siyasetçiler arasında bir fikir birliği bulunmamaktadır.

Sonuç olarak 1997 yılından günümüze kadar TBMM'nin gündemine birçok kez siyasi ahlak/etik konusunun düzenlenmesine yönelik kanun teklifi gelmiştir. Bu kanun teklifleri toplu bir şekilde Ek-1'de kısmında gösterilmiştir. Çalışma kapsamında TBMM veri tabanının kanun teklifi bölümünde 20. yasama döneminden (1996-1999) başlayarak tüm kanun teklifleri incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

- Siyasi partiler tarafından siyasi ahlak ve siyasi etik kavramlarının kullanılmasında herhangi bir ölçüt bulunmamaktadır. *Siyasi Ahlaksızlıkla Mücadele ve Etik Kanun teklifi* örneğinde görüleceği üzere ahlak ve etik kavramları farklı bağlamlarda tercih edilmiştir. Mecliste kurulması önerilen komisyonlar, kimi zaman ahlak kimi zaman etik adını almıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Siyasal Ahlak ve Siyasi Etik Başlıklı Kanun Teklifleri

Yasama Dönemi	Siyasal Ahlak	Siyasal Etik	Siyasal Etik ve Siyasal Ahlak
20. Dönem	1	-	-
21. Dönem	2	-	-
22. Dönem		2	1
23. Dönem	-	1	-
24. Dönem	-	3	-
25. Dönem ⁵	-	-	-
26. Dönem	-	3	1
27. Dönem	1	2	1
TOPLAM	4	11	3

Kaynak: TBMM, 1996-2024.

- İktidarın veya muhalefet partilerinin siyasal ahlak/etik ile ilgili verdiği kanun teklifleri ret edilme veya kadük olma ile sonuçlanmıştır⁶.
- Farklı partiler tarafından verilen kanun tekliflerinde yer alan ortak konular; milletvekilliği ile bağdaşmayan işlerin düzenlenmesi, mal bildirim ve hediye yasağının kapsamının belirlenmesi ve bu tür işleri takip etmek adına TBMM bünyesinde bir siyasal ahlak/etik komisyonunun oluşturulmasıdır.
- Türkiye’de 2000’li yıllar sonrası siyasal ahlak/etik konulu tekliflerin çoğunluğu CHP tarafından verilmiştir.
- Tüm kanun tekliflerinde *dürüst yönetim ve temiz siyaset* vurgusu ile gerekçelendirme yapılmıştır.
- Siyasal partilerin TBMM’ye sundukları kanun tekliflerinin yanı sıra, MHP’nin *Siyasi Etik Kurulu Yönetmeliği* ve DEVA Partisi’nin *Etik İlkeler Yönetmeliği* örneğinde olduğu gibi özellikle parti üyelerinin davranış kurallarını belirlediği yönetmeliklerin sayısı da son yıllarda artmıştır.
- Kanun tekliflerinin incelenmesinin ardından Türkiye’de siyasi ahlak/etik konusunun yolsuzluk ve partiler arasındaki rekabetin bir parçası olarak değerlendirildiği hipotezi doğrulanmıştır.

4. SONUÇ

Siyaset ve ahlak/etik ilişkisi öncelikle teorik bir zeminde tartışılmaya muhtaçtır. Fakat bu ilişki yaygın bir şekilde düşünce düzleminden çok kodlar, yasalar ve sözleşmeler çerçevesinde ele alınmaktadır. Tarih boyunca siyaset ve ahlak/etik ilişkisine yönelik düşüncüler farklı görüşler ileri sürmüştür. Örneğin Aristoteles siyasetin etiğe tabi olduğunu, Machiavelli her ikisinin birbirinden ayrıldığı ve son olarak Hegel iki olgunun bir birlik gösterdiğini savunmuştur. Batı düşünce tarihinin yanında Doğu düşüncesinde de bu ilişki tartışmaya açılmıştır. Aydınlanma döneminde dini ve kültürel içeriğinden kurtulan etik, toplumsal yaşamı düzenleyen bir kurallar bütünü haline

gelmiştir. Günümüzde ise etik kurallar çalışma yaşamında benimsenmesi ve uygulaması gereken kodlara dönüşmüştür.

Makalenin ilk sonucu, Türkçe alanyazında siyasal ahlak ve siyasal etik konusunu inceleyen çalışmalarda bu ilişkinin tarihsel ve felsefi boyutlarının görmezden gelindiğidir. Fakat bu alandaki düşünce birikimi yandısamayacak derecede fazladır. Türkiye’de etik ve ahlak meselesine yönelik tartışmalar bu birikim üzerinden ilerlememekte, kanunlar ve *Kamu Görevlileri Etik Kurulu* gibi kurumlar çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu alandaki temel kanuni referanslar 1982 Anayasası’nın 71. maddesindeki mal bildirimine dair esasları düzenleyen hükümlere ve 3628 Sayılı *Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu*’na yapılmaktadır. Diğer yandan Türkiye’de siyasal partilerin etik konusuna yaklaşımını şekillendiren aktörlerden arasında GRECO gibi küresel kuruluşlar da yer almıştır.

Siyasal partilerin tüzükleri, programları ve teşkilat yapılarında yapılan araştırmada siyasal partilerin ahlak/etik meselesini parti üyelerine ilişkin bir alan olarak gördüğü, bu nedenle de partiler tarafından etik davranış kuralları listesinin oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Partilerin teşkilat yapısında ise etik kurullarının denetlenmesi için birimlerin oluşturulduğu tespit edilmiş, birimlerin çalışmalarına yönelik kapsamlı bir bilgi bulunamamıştır. Ayrıca konu yolsuzluk ve milletvekilliği transferleri bağlamında siyasi rekabet alanına da taşınmıştır. Partilerin siyasal ahlak/etik konusunda TBMM’ye sundukları kanun tekliflerinin içerikleri analiz edildiğinde ise ahlak ve etik kavramlarının kimi zaman ayrı ayrı kimi zaman birlikte tekliflerin başlıklarında kullanıldığı saptanmıştır. Fakat etik kavramının kullanımı daha fazladır. Tekliflerde etik ile ilgili kurul ve komisyonların kurulmasına, milletvekillerinin mal bildiriminde bulunmasına ve TBMM üyeliği ile bağdaşmayan işlerin belirlenmesine yer verilmiştir.

Netice itibarıyla siyasal ahlak/etik meselesi günlük politik tartışmanın ötesinde yurttaşların devlete güvenin bir parçası olarak değerlendirilmeli ve etik ilkeler siyasal partilerin parti disiplinini sağlanmasında bir araç olarak görülmemelidir. Siyasal ahlak/etik konusu kişilerin milletvekilliği veya belediye başkanlığı aday sürecini, seçim dönemindeki siyasal rekabet davranışlarını, bu statülere sahip olduğu dönem boyunca verilen tüm kararları ve bu statülerin sona ermesinden sonraki dönemleri de içermelidir. Diğer yandan siyasal ahlak/etik anlayışının ulusaldan yerele, siyasal parti yöneticilerinden milletvekillerine uzanan halkasının en önemli zincirlerinden biri de yerel yöneticiler ve yerel meclis üyeleridir. Bu nedenle yerel siyasette de ahlak/etik konusu üzerinde durmak gerekmektedir. Bu konudaki bir diğer husus, siyasetçilerin eylemlerinin ve siyasal partilerinin faaliyetlerinin öncelikle hukuka uygunluğunun sağlanmasıdır. Bu nedenle etik ilkeler ve kodlar hukuk devletinin bir ikamesi haline getirilmemelidir. Siyasi ahlak/etik ilkeleri siyasetçilerin hukuki sorumluluklarını pekiştiren ve kamu politikalarının toplum tarafından benimsenmesi sürecine katkı sağlayan bir çerçeveye sahip olmalıdır.

NOTLAR

¹ Şimşek ve Nalbant (2023)’e göre “*Kavramlar arasında genellikle teorilik-pratiklik ve görecelik-evrensellik bağlamında yapılmaya çalışılan ayrımlar, yeterince net bir şekilde ortaya koyulamamıştır. En kabul görmüş ayrımlar dahi bir ölçüde muğlak kalmıştır. Bu nedenle söz konusu kavramların kullanımları konusunda tutarlılık sağlanamamıştır. Akademik çevrede dahi kimileri aynı anlamda kullanmakta, kimileri de ilgili konudaki kullanım kolaylığına göre bir tercihte bulunabilmektedir. Örneğin, mevzu bahis aile ya da toplumsa, “aile ahlâkı” ve “toplum*

ahlâkı” denilir; “aile etiği” ya da “toplum etiği” pek tercih edilmez. Buna karşılık ele alınan konu bir meslek alanına ilişkin olduğunda daha çok, “meslek etiği”, “iş etiği”, “medya etiği”, “tıp etiği” gibi kullanımlarla karşılaşılmaktadır”.

² Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı’nın Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR) tarafından yayımlanan raporlarda, siyasal partilere ve seçime ilişkin etik kodlar sunulmuştur. Bu raporlar arasında, *Public Ethics and Integrity Toolkit: Guidelines for Parliaments* (Kamu Etiği ve Dürüstlük Araç Seti: Parlamentolara Yönelik Kılavuz İlkeler, 2023), *Parliamentary Integrity: A Resource for Reformers* (Parlamentar Dürüstlük: Reformcular İçin Bir Kaynak, 2022), *Background Study: Professional and Ethical Standards for Parliamentarians* (Arka Plan Çalışması: Parlamenterlere Yönelik Mesleki ve Etik Standartlar, 2013), *Guidelines on Political Party Regulation* (Siyasi Partiler Yönetmeliđine İlişkin Kılavuz, 2011) yer almaktadır. Raporlarda özellikle milletvekillerine ve siyasal partilere yönelik davranış kodları tasarlamak, milletvekillerinden beklenenlere yönelik standartlar belirleyerek parlamenterleri profesyonelleştirmek ve milletvekillerinin görevlerini etkili ve doğru bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olmak amaçlanmıştır.

³ Çalışmanın yapıldığı dönemde mecliste grubu bulunması nedeniyle Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, İYİ Parti ve Halkların Demokratik Partisi seçilmiştir. Bu partilerin yanında Adalet ve Kalkınma Partisi’nden ayrılanlar tarafından kurulan Gelecek Partisi (2019) ve Demokrasi ve Atılım Partisi (2020); Cumhuriyet Halk Partisi’nden istifa edenler tarafından kurulan Memleket Partisi (2021) seçilmiştir. Böylece yeni kurulan üç siyasal partinin konuya yaklaşımını değerlendirilebilmek amaçlanmıştır.

⁴ Partinin resmi internet sitesinde kanun teklifinin meclise sunulduğu belirtilmiştir. Fakat TBMM’nin Kanun Teklifleri veri tabanında bu teklif bulunmamıştır.

⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisinin 23 Haziran 2015-1 Ekim 2015 tarihleri arasında kapsayan 25. yasama dönemi, hükümetin kurulamaması nedeniyle kısa sürmüştür. Bu nedenle 25. dönemde konu ile ilgili bir kanun teklifi yapılmamıştır.

⁶ 2023 yılında yapılan seçimler sonucunda oluşan 28. dönemde, 27. dönemden kalan teklifler yenilenmiştir. Manisa Milletvekili Özgür Özel tarafından bir önceki yasama döneminde verilen “Siyasi Ahlaksızlıkla Mücadele ve Siyasi Etik Kanunu Teklifi”, Şanlıurfa Milletvekili Sezgin Tanrıkulu tarafından Meclis’e sunulan “Türkiye Büyük Millet Meclisi Bünyesinde Siyasi Etik Komisyonu Kurulması” teklifi ve Diyarbakır milletvekili Sezgin Tanrıkulu’nun “TBMM Bünyesinde Siyasi Etik Komisyonu Kurulması” teklifleri meclis komisyonunda beklemektedir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırma için etik kurul izni gerektiren veri toplama teknikleri kullanılmadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları

Yazar çalışmayı tümüyle tek başına gerçekleştirmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adalet ve Kalkınma Partisi (2019). Adalet ve kalkınma partisi tüzüğü. 04.04.2021 tarihinde <https://www.akparti.org.tr/media/asbklfdx/ak-parti-tuzuk.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Adalet ve Kalkınma Partisi (2019). Adalet ve kalkınma partisi programı. 04.04.2021 tarihinde <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/> adresinden erişilmiştir.
- Akıncı, A. (2013). Siyaset ahlakı ile iş ahlakına teorik bir bakış. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 15(2), 82-96. <https://doi.org/10.17065/huniibf.1334181>
- Akyüz, Ü. (2009). Siyaset ve ahlak. *Yasama Dergisi*, 11, 93-129.
- AnadoluAjansı (2020). *AK parti'den sosyal medya için 12 etik kural*. 05.01.2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ak-partiden-sosyal-medya-icin-12-etik-kural/1826008> adresinden erişilmiştir.
- Aristoteles (1975). *Politika*. (M. Tunçay, Çev.), İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Aristoteles (1997). *Nikomakhos'a etik*. (S. Babür, Çev.), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Arkan, A. (2005). Farabi'nin gözüyle ahlâk-siyaset ilişkilerinin analizi. 2. *Siyasette ve yönetimde etik sempozyumu tam metinler*. 09.04.2021 tarihinde <http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/4.2/1Atilla%20Arkan.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Atayman, V. (2011). *Etik*. İstanbul: Bordo Siyah.
- Bahadır, M. ve Yılmaz, N. (2022). Siyaset ve etik kuramlar ilintisi üzerine bir değerlendirme. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 61, 31-56.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern etik*. (A. Türker, Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayram, A. K. (2005). *Modern etik ve siyaset. 2. Siyasette ve yönetimde etik sempozyumu tam metinler*. 09.04.2021 tarihinde <http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/1.1/bayram.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Bilge, M. (2012). Gelenekselden moderne etik ve siyaset. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 98-108.
- Bulut, N. (2007). Siyaset-ahlak ilişkisi bağlamında siyasi etik komisyonu kurulması çalışmalarının değerlendirilmesi, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(3-4), 1-28.

- Büyükdüvenci, S. (2006). Etik ve siyaset ilişkisi üzerine. *Felsefe kulübü, konferanslar dizisi-1*. Ankara: Ankara Barosu.
- Cumhuriyet Halk Partisi (2008). Cumhuriyet halk partisi parti programı. 01.05.2021 tarihinde <https://chp.azureedge.net/1d48b01630ef43d9b2edf45d55842cae.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Cumhuriyet Halk Partisi (2018). Cumhuriyet halk partisi parti tüzüğü. 01.05.2021 tarihinde <https://www.chpgenc.org.tr/chp/parti-tuzugu/> adresinden erişilmiştir.
- Cumhuriyet Halk Partisi (2019). CHP'den siyasi ahlaksızlıkla mücadele ve siyasi etik kanun teklifi. 01.05.2021 tarihinde <https://www.chp.org.tr/haberler/chpden-siyasi-etik-kanun-teklifi> adresinden erişilmiştir.
- Cumhuriyet Halk Partisi (2022). Siyasi ahlak yasası. 08.01.2024 tarihinde <https://chp.org.tr/yayin/siyasi-ahlak-yasasi> adresinden erişilmiştir.
- Çalışkan Akçetin, N. (2011). Emmanuel Levinas: İlk felsefe olarak etik. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Çevikbaş, R. (2006). Yönetimde etik ve yozlaşma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 265-289.
- Çulpan, R. (1980). Bürokratik sistemin yozlaşması. *Amme İdaresi Dergisi*, 13(2), 31-45.
- Dekmejian, R. H., & Kechichian, J. A. (2009). *Adil hükümdar*. (B. Doğru, Çev.), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Demir, T., Altınbaş Umut, S. (2023). Siyasal partiler bağlamında etik. M. Ersoy, E. Şimşe ve F. Nalbant (Ed). *Sosyal bilimlerde etik (s. 121-153)* içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- DEVA Partisi (2020). DEVA partisi programı. 17.04.2021 tarihinde <https://cdn.devapartisi.org/14/DEVA-PARTI%CC%87SI%CC%87-PROGRAMI2.pdf> adresinden erişilmiştir.
- DEVA Partisi (2023). DEVA partisi tüzüğü. 17.04.2021 tarihinde <https://cdn.devapartisi.org/DEVA-TZK003-112020-TR-TUZUK.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Dursun, D. (2005). Siyaset ve ahlak; gerçeklikle idealin bağdaşmazlığı sorunu. 2. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu. 30.04.2021 tarihinde <http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/1.1/dursun.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Eryılmaz, B. (2008). Etik kültürü geliştirmek. *Türk İdare Dergisi*, 459, 1-12.
- Evre, B. (2012). Modern düşüncedeki etik-politik değerlerin haklılaştırılması krizi: Dayatmacı evrensellikten davetkâr evrenselliğe. *Amme İdaresi Dergisi*, 45(1), 1-19.
- Farabi (1984). *Fusulü'l-Medeni* (siyaset felsefesine dair görüşler) (H. Özcan, Çev.), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Farabi (2017). *İdeal devlet*. (A. Arslan, Çev.), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Friedman, M. (2011). *Kapitalizm ve özgürlük*. (N. Himmetoğlu ve D. Erberk, Çev.), İstanbul: Plato Film Yayınlar.

- Gazeteduvar (2021). Mhp'den siyasi etik kanunu yorumu: Siyasi ahlak yasayla düzenlenmez. 01.05.2021 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/08/03/mhpden-siyasi-etik-kanunu-yorumu-siyasi-ahlak-yasayla-duzenlenmez> adresinden erişilmiştir.
- Gelecek Partisi (2019). Gelecek partisi program. 17.04.2021 tarihinde [https://gelecekkpartisi.org.tr/uploads/kurumsal/Gelecek Partisi Program.pdf](https://gelecekkpartisi.org.tr/uploads/kurumsal/Gelecek_Partisi_Program.pdf) adresinden erişilmiştir.
- Gelecek Partisi (2021). Gelecek partisi tüzük. 17.04.2021 tarihinde <https://gelecekkpartisi.org.tr/uploads/dosyalar/tuzuk-1608964756-tr.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Gelmez, A. (2006). Pozitivizmin etik kavrayış üzerine bir inceleme. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8, 251-259.
- Güler Ayman, B. (2015). Siyasal etik. 30.03.2021 tarihinde <https://www.aydinlik.com.tr/siyasal-etik> adresinden erişilmiştir.
- Group of States against Corruption [GRECO] (2022). *About GRECO*. 30.11.2022 tarihinde www.coe.int/greco adresinden erişilmiştir.
- Halkların Demokratik Partisi (2014). Halkların demokratik partisi tüzüğü. 17.04.2021 tarihinde <https://www.hdp.org.tr/tr/parti-tuzugu/10/> adresinden erişilmiştir.
- Halkların Demokratik Partisi (2018). HDP şeffaflık ve siyasi etik kanunu teklifi. 17.04.2021 tarihinde <https://www.hdp.org.tr/tr/seffalik-ve-siyasi-etik-kanunu-teklifimiz/12702/> adresinden erişilmiştir.
- İYİ Parti (2017a). İYİ parti tüzüğü. 07.04.2021 tarihinde <https://iyiparti.org.tr/kurumsal?q=&dtype=25> adresinden erişilmiştir.
- İYİ Parti (2017b). İYİ parti programı. 07.04.2021 tarihinde <https://iyiparti.org.tr/kurumsal?q=&dtype=25> adresinden erişilmiştir.
- İYİ Parti (2018). 05.07.2021 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2/2-1492.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Karahanoğulları Türk, D. (2012). Çağdaş siyasal teoride etik ve siyaset ilişkisi: Levinas, Schmitt, Badiou. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kılıç, M. (2007). Aristo Şarihi İbn Rüşd'ün hukuk ve siyaset felsefesi. H. Ölçeksiz (Haz.). *Hukuka felsefi ve sosyolojik bakışlar-III Sempozyum bildirileri* (s.109-119.) içinde. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Kocaman, A. Ç. (2016). Alain Badiou'da siyaset ve etik ilişkisi. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Kucuradi, K. (2003). Etik ve etikler. *TMH-Türkiye Mühendislik Haberleri*, 423, 7-9.
- Küçük, Ö. (2020). Marx, Durkheim ve Weber'de bilim, etik ve siyaset gerilimi ve sosyolojik bireycilik: klasik sosyolojik gelenekte bir diyalog girişimi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 94-129, <https://doi.org/10.18490/sosars.728320>
- Machiavelli, N. (1994). *Prens*. (N. Güvenç Çev.), İstanbul: Anahtar Kitaplar.

- Memleket Partisi (2021a). Memleket partisi tüzüğü. 09.01.2024 tarihinde <https://www.memleketpartisi.org.tr/parti/tuzuk> adresinden erişilmiştir.
- Memleket Partisi (2021b). Memleket partisi programı. 09.01.2024 tarihinde <https://www.memleketpartisi.org.tr/parti/parti-programi> adresinden erişilmiştir.
- Mertek, S. (2018). İslami modernizm geleneğinde ahlak anlayışı. [Yayınlanmamış yüksek lisans yezii]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Milliyetçi Hareket Partisi Partisi (2009a). Milliyetçi hareket partisi parti tüzüğü. 17.04.2021 tarihinde https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhp2007/kitaplar/mhp_parti_tuzugu_2009_opt.pdf adresinden erişilmiştir.
- Milliyetçi Hareket Partisi (2009b). Milliyetçi hareket partisi partiprogramı. 17.04.2021 tarihinde https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009_opt.pdf adresinden erişilmiştir.
- Milliyetçi Hareket Partisi (2022). Siyasi etik kurulu yönetmeliği. 08.01.2024 tarihinde https://www.mhp.org.tr/usr_img/mhpweb/kitaplar/siyasetikkurulu.pdf adresinden erişilmiştir.
- Ocak, H. (2012). Kınalızade Ali Efendi'de mutluluk ahlâkı kavramının felsefi temelleri. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1,115-136.
- Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE] (2010). *Kyrgyzstan political parties sign OSCE-supported Code of Conduct*. 08.01.2024 tarihinde <https://www.osce.org/bishkek/72139> adresinden erişilmiştir.
- Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE] (2022). Parliamentary integrity: a resource for reformers. 08.01.2024 tarihinde <https://www.agoraparl.org/sites/default/files/agoradocuments/Parliamentary%20Integrity%20A%20Resource%20for%20Reformers.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Öktem, M. K., Ömürgönülşen, U. (2005). Kamu yönetiminde etik çalışmalarına yönelik genel bir çerçeve arayışı. 2. *Siyasette ve yönetimde etik sempozyumu tam metinler*. 30.04.2021 tarihinde <http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/3.1/1Omurgonulsen.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Övgün, B., Tosun, İ. (2018). Yönetime içkin etikten kamu etiğine. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(2), 453-474, https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002505.
- Özalp, A.(2020). Ağaç metaforu üzerinden etik kavramının analizi. 08.06.2021 tarihinde <http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/732/2020/06/02.06.2020a.ozalp.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Özaltınlı, G. (2006). Etik ve siyaset ilişkisi üzerine. Ankara: Ankara Barosu Felsefe Kulübü, Konferanslar Dizisi- 1.
- Özlem, D. (2004). *Etik ahlak felsefesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Özmen, A. (2022). Siyasette etiğin imkânına yönelik bir tartışma. *Düşünce Dünyasında Türkiiz*, 61, 57-80.

- Öztürk, N. K. (2004). Machiavelli-Weber perspektifinde siyasal liderlik etiği. *Amme İdaresi Dergisi*, 37(2), 13-30.
- Satıcı, M. (2015). Ahlak-politika ilişkisi açısından Machiavelli'nin politika teorisi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 113-130.
- Sayan Özkal, S., Kışlalı, M. (2004). Yolsuzluk üzerine ekonometrik: Bir çalışma. *Amme İdaresi Dergisi*, 37(2), 31-50.
- Sayan Özkal, S. (2020). Etik ve kamu etiği: Eleştirel bir bakış. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 12(2), 147-174.
- Şaylan, G. (1995). Değişim ve yolsuzluk. *Amme İdaresi Dergisi*, 28(3), 3-18.
- Şenel, A. (1993). Siyasal ahlak kapsamı-açmazları-tipolojisi. T. Alkan (Ed.), *Siyasal ahlak ve siyasal ahlaksızlık* (s. 258-272) içinde. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Şimşek, E., Nalbant, F. (2023). Siyasal ahlâk/etik ile ilgili çalışmaların bibliyometrik analiz yöntemi ile incelenmesi. *Akademik Hassasiyetler*, 10(22), 161-193.
- Tauscher, S. (2020). Batı ve islam düşünce dünyasında ahlak-hukuk- siyaset ilişkisi: Biyoetik bir tartışma. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (1999). Siyasi ahlak komisyonu kanun teklifi. 05.04.2021 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-0075.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2001). Siyasi koruma ve ahlak komisyonu. 05.04.2021 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d21/2/2-0853.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2007). Siyasi etik komisyonu kurulması ve bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun teklifi. 05.04.2021 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0935.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2016). Siyasi etik kanun teklifi. 05.04.2021 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1000.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2017). Siyasi ahlaksızla mücadele ve siyasi etik kanunu. 05.04.2021 tarihinde <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1599.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Tekin, F. (2020). Modern etik karşıtı bir düşünür olarak Zygmunt Bauman ve postmodern etik anlayışı. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(13), 39-74. <https://doi.org/10.25306/skad.802615>
- Thompson, D. (1992). Paradoxes of government ethics. *Public Administration Review*, 52(3), 254-259. <https://doi.org/10.2307/976923>
- Uçar, M. (2005). Post-ulusal yurttaş ve etik. 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu Tam Metinler*. 30.04.2021 tarihinde <http://www.etiksempozyumu.sakarya.edu.tr/etik/4.2/4Metin%20UCAR.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Vergara, F. (2006). *Liberalizmin felsefi temelleri liberalizm ve etik*. (B. Arıbaş, Çev.), Ankara: İletişim Yayınları.

- Weber, M. (2006). *Meslek olarak siyaset*. (A. Timuçin ve M. Sert, Çev.), İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.
- Yenigün, H. İ. (2015). Siyaset etiği: siyasetin ahlâkı, ahlâkın siyaseti veya ahlâkın siyasette imkânları. R. Atabay ve Ö. İyigün (Ed), *Güncel yaklaşımlar ışığında etik* (s.95-115) içinde. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Yenisafak (2019). *Mhp lideri bahçeli: siyasi etik kanunu çıkarılsın*. 05.01.2021 tarihinde <https://www.yenisafak.com/gundem/mhp-lideri-bahceli-siyasi-etik-kanunu-cikarilsin-3540173> adresinden erişilmiştir.
- Yılmaz, N. (2022). Siyasî etiğin önemi üzerine bir değerlendirme. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 61, 13-29.
- Yılmaz, N. & Doğan, K. C. (2013). Max Weber'de etik-siyaset ilişkisi. *Turkish Studies*, 8(6), 881-893.
- Yüksel, C. (2010). *Siyasette etik: Dünyada ve Türkiye'de siyasette etik siyasetin finansmanı yasal altyapı ve uluslararası uygulamalar*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

EK 1: Türkiye’de Siyasi Ahlak/Etik Kanun Teklifleri Listesi

Teklif Edildiği Dönem	Teklif Adı	Teklif Eden Siyasal Parti	Teklifin Durumu
20. Dönem 27/06/1997	Siyasi Ahlak Komisyonu Kanunu Teklifi	Anavatan Partisi	Hükümsüz
21. Dönem 16/06/1999	Siyasi Ahlak Komisyonu Kanunu Teklifi	Anavatan Partisi	Hükümsüz
21. Dönem 11/12/2001	Siyasi Koruma ve Ahlak Komisyonu Kanunu Teklifi	Anavatan Partisi- Saadet Partisi- Demokratik Sol Partisi-Milliyetçi Hareket Partisi-Doğru Yol Partisi- Adalet ve Kalkınma Partisi- Bağımsız Milletvekili	Hükümsüz
22. Dönem 24/12/2002	TBMM Etik Komisyonunun Kurulmasına İlişkin (TBMM Siyasi Ahlak Yasası) Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
22. Dönem 9/01/2007	Siyasi Etik Komisyonu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi	Adalet ve Kalkınma Partisi	Hükümsüz
22. Dönem 12/02/2007	TBMM Siyasi Etik Kurulu Kurulmasına İlişkin TBMM Siyasi Etik Yasası Adında Kanun Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
23. Dönem 13/08/2007	TBMM Siyasi Etik Kurulu Kurulmasına İlişkin TBMM Siyasi Etik Yasası Adında Yasa Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
24. Dönem 13/07/2011	Siyasi Etik Kanunu Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
24. Dönem 21/06/2012	Türkiye Büyük Millet Meclisi Siyasi Etik Kanununun Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
24. Dönem 23/12/2014	TBMM Siyasi Etik Komisyonu Kurulmasına İlişkin TBMM Siyasi Etik Yasası Hakkında Kanun Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
26. Dönem 01/04/2016	Siyasi Etik Kanunu Teklifi	Adalet ve Kalkınma Partisi	Hükümsüz
26. Dönem 06/09/2016	Siyasi Etik Komisyonu Kurulmasına Dair Kanun Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
26. Dönem 20/02/2017	Siyasi Ahlaksızlıkla Mücadele ve Siyasi Etik Kanunu Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
26. Dönem 19/06/2017	Siyasi Etik Komisyon Kurulmasına Dair Kanun Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Hükümsüz
27. Dönem 09/07/2018	Siyasi Etik Komisyonu Kurulmasına Dair Kanun Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Komisyonunda
27. Dönem 17/07/2018	Siyasi Etik Komisyon Kurulmasına Dair Kanun Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Komisyonunda
27. Dönem 04/12/2018	Siyasi Ahlak Kanunu Teklifi ve 3628 Sayılı Kanun’da Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi	İYİ Parti	Hükümsüz
27. Dönem 30/07/2019	Siyasi Ahlaksızlıkla Mücadele ve Siyasi Etik Kanunu Teklifi	Cumhuriyet Halk Partisi	Komisyonunda

Kaynak: TBMM Kanun Teklifleri, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.sorgu_baslangic, (13.04.2023).